

de Drents - Groningse Onlanden

nummer 10, juni 2010

Voorwoord

De tiende alweer! Even terugblikken dan maar. In het eerste nummer (december 2005) hoopte ik op deze plek dat de Nieuwsbrief zou bijdragen aan de éénwording van een gebied, dat verdeeld is over minstens 5 beheerders en 2 provincies. Ik kan niet inschatten wat die bijdrage is geweest, maar inmiddels heeft het gebied haar eigen naam gekregen en zijn de beheerders, samen met gemeenten en waterschap, aan het nadenken over de vorm die een toekomstige, gezamenlijke beheercommissie voor de hele Onlanden moet krijgen. We zijn dus een flink eind vooruit gekomen in 5 jaar tijd. In dat eerste voorwoord sprak ik ook de verwachting uit dat de Onlanden ooit net zo bekend zullen zijn als het Lauwersmeer of de Weerribben. Zover zijn we nog niet, maar wel neemt de belangstelling voor ons bijzondere natuurgebied elk jaar toe. Dat leid ik althans af uit de 'kijkcijfers' van de website natuurindeonlanden.nl. Afgelopen mei trok de site 361 unieke bezoekers, van wie ongeveer de helft nog een keer terug kwam.

Wat ik niet had kunnen voorzien, was de koppeling van website en Nieuwsbrief aan

Stichting Natuurbelang de Onlanden. Ook dit is een hele vooruitgang, want site en Nieuwsbrief hebben nu een steviger basis. Ze zijn, zeg maar, geland in de Onlanden, net zo fier als de Blauwborst hiernaast. Hopelijk gaan we zo met zijn allen een goede en kleurige toekomst tegemoet en kan ik in Nieuwsbrief 20 schrijven dat de doelen van mooie natuur, samenwerking en bekendheid weer een grote stap dichterbij gekomen zijn.

Wim van Boekel

Inhoudsopgave

	<u>Bladzijde</u>
- Vlagvertoon! door Wim van Boekel	3
- Pioniersoorten en zelf pionieren tijdens de inrichting door Roelof Blaauw	4
- Rietzangers, Futen en ganzen rond het Leekstermeer door René Oosterhuis	6
- Winter 2010 hakt erin door Wim van Boekel	7
- Groene Glazenmakers redden door Jacob de Bruin	8
- Wat een troep! door Wim van Boekel	9
- Speuren naar Sporen in de Onlanden door Aaldrik Pot	10
- Muggen in de Onlanden: overlast voorkomen Door Jacob de Bruin	12

Colofon

Dit is een uitgave van Stichting **Natuurbelang de Onlanden**. De Nieuwsbrief wordt verspreid via de website van deze stichting: www.natuurindeonlanden.nl. Meer informatie over de stichting is te vinden op de website.

Aan deze digitale nieuwsbrief werd meegewerkt door:

Roelof Blaauw en
Aaldrik Pot Staatsbosbeheer
Jacob de Bruin Vereniging
Natuurmonumenten
René Oosterhuis Groninger
Landschap

Samenstelling:
Wim van Boekel

Foto's gemaakt door:
Erik Jansen (blz. 1)
www.ditispeize.nl (blz. 3)
René Oosterhuis (blz. 6 onder)
Herman Sips (blz. 9)
Aaldrik Pot (blz. 10 en 11)
en **Wim van Boekel** (overig)

Copyright: de informatie en foto's in deze uitgave mogen gekopieerd of gebruikt worden, mits onder vermelding van de bron, tenzij anders wordt vermeld.

Voor meer informatie over deze nieuwsbrief kunt u contact opnemen met Wim van Boekel:
email wvanboekel@home.nl
telefoon 050 55 67 406 of
06 44 444 270

Vlagvertoon!

door **Wim van Boekel**

De combinatie vlaggen en Onlanden roept waarschijnlijk bij iedereen het beeld op van weilanden vol rood-wit gestreepte linten. Daar viel moeilijk overheen te kijken de laatste maanden. Keer op keer moest ik uitleg geven over het doel van die vlaggetjes. Dat doe ik natuurlijk graag, want het geeft me de gelegenheid te vertellen over het unieke project in de Onlanden en wat dat straks voor moois gaat opleveren.

Voorlopig is er van dat moois nog niet veel te zien, om twee redenen. Ten eerste staat het overal vol met graafmachines, vrachtwagens en die vlaggetjes dus. Ten tweede kun je bijna nergens meer komen. Oké, op de fiets lukt het nu wel weer redelijk, maar een tijdje geleden moest je goed nadenken welke route je zou nemen om niet hele einden te moeten fietsen.

Dit ongemak hoort natuurlijk bij de grote verandering die de Onlanden doormaakt en wat mij betreft verloopt die metamorfose zo snel mogelijk. Gelukkig kan er nu weer hard doorgewerkt worden. Het is droog genoeg om met het zware materieel de weilanden in te gaan. Dat was in het voorjaar wel even anders. Toen zonken de machines op enkele plaatsen letterlijk in het veen weg (zie foto, met dank aan www.ditispeize.nl).

Leuk voor toekomstige archeologen, maar niet voor de voortgang.

Nu het graafwerk weer op volle toeren draait, zijn de planologen bezig met de volgende stap: de vormgeving van bruggen en stuwen, die straks op veel plaatsen in de Onlanden moeten worden aangelegd. Deze vormgeving moet niet alleen aan de bouwkundige eisen voldoen, maar moet ook rekening houden met de natuur. De stuwen dienen bijvoorbeeld passeerbaar te zijn voor vissen en bruggen dienen geen obstakel te vormen voor dieren als Otter en Bever.

Over deze twee prachtdieren ging het ook tijdens het symposium dat in maart gehouden werd in informatiecentrum de Onlanden in Roderwolde. U heeft er inmiddels vast wel ergens over gelezen, want er is veel aandacht voor geweest in diverse media.

Met dit symposium stak *Stichting Natuurbelang de Onlanden* feestelijk de vlag uit ter gelegenheid van haar 10-jarig jubileum. Ook was het de manier om alle betrokkenen bij de Onlanden kennis te laten maken met het vernieuwde bestuur van de Stichting. De dag was een groot succes. Alle partijen gaven aan mee te willen werken aan de komst van Bever en Otter in de Onlanden. Of die komst spontaan zal zijn, of dat er, met name bij de Bever, een handje geholpen moet worden, is onderwerp van verder onderzoek en overleg. Stichting Natuurbelang de Onlanden blijft hier actief bij betrokken.

Pioniersoorten en zelf pionieren tijdens de inrichting

door **Roelof Blaauw**, Staatsbosbeheer

Dit jaar wordt er op grote schaal gewerkt aan de inrichting van het Onlandengebied. Dat betekent dat de praktische werkzaamheden van Staatsbosbeheer nagenoeg stil liggen. Er zal op beperkte schaal gemaaid worden. Dat gebeurt op de hogere delen aan de randen van het waterbergingsgebied, waar ook na de inrichting nog enig graslandbeheer mogelijk is. Vanuit het project wordt in de nazomer nog wel op grote schaal gemaaid. De meeste tijd besteden de diverse mensen van Staatsbosbeheer aan de vele overlegcircuits die voor een zo groot project noodzakelijk zijn.

Het flora – en faunaonderzoek beleeft ook een “vreemd” jaar en is met name gericht op het kijken hoe één en ander verloopt. De reguliere inventarisaties van flora en fauna zijn uiteraard niet mogelijk. De werkzaamheden in het gebied bepalen teveel wat er al dan niet voorkomt. Het is zelfs zo dat in de directe werkgebieden gepoogd wordt dat er geen vogels gaan broeden.

Samen met DLG en IVN Roden probeert Staatsbosbeheer het gebied zoveel mogelijk te inventariseren op broedvogels en de resultaten te koppelen aan de werkzaamheden. Tot op heden zijn er maar weinig vogels gaan broeden in de directe werkgebieden, zodat er geen “spanningen” zijn ontstaan. In de gebieden die vorig jaar zijn ingericht en zelfs in gebieden van dit jaar die af zijn, komen wel degelijk broedvogels voor. Zo kwamen in het gebiedje direct westelijk van Sandebuurt diverse weidevogels tot broeden. In de Jarrens en Middelvennen, langs de Meerweg, zaten in het vroege voorjaar grote hoeveelheden steltlopers en meeuwen. Vooral de lage delen die onder water stonden waren goed voor Kievit, Grutto, Wulp en vele andere soorten. Ook kwamen er vogels tot broeden, maar dat stelt nog niet veel voor.

Het is hoe dan ook leuk om te volgen wat die nieuwe, al dan niet afgeplagde, delen opleveren. Zo is bijvoorbeeld de Kleine Plevier op meerdere plaatsen gaan broeden (foto). Deze soort is in het binnenland een pioniersoort van kale vlakten. En juist deze pioniersoorten zijn leuk om te volgen tijdens de inrichtingswerkzaamheden.

Uiteraard zijn ook de gangbare vogelsoorten nog aanwezig, want lang niet overal wordt er gewerkt. Er zijn zo hier en daar nog weidevogels aan te treffen en de rietvogels doen het goed. De komende periode is het bovendien tijd voor de Kwartel en Kwartelkoning. De eerste is al weer in het gebied gehoord maar de tweede, op moment van schrijven, nog niet.

En dan zijn er natuurlijk nog altijd de waarnemingen van bijzondere en leuke soorten die o.a. in de waarnemingenrubriek te vinden zijn.

Andere soorten dan vogels doen het tot op heden zeer wisselend. De koude winter en voorjaar hebben er voor gezorgd dat veel soorten niet aanwezig zijn of in veel lagere aantallen. Sommige plantensoorten bloeiden veel later en sommigen kwamen slecht tot ontwikkeling.

Ook bij de vlinders en libellen van hetzelfde laken een pak. Later aanwezig en over het geheel genomen veel lagere aantallen. Bovendien was het vaak veel te koud om deze soorten op te zoeken. Ook kikkers en muizen laten verschillende beelden zien met op enkele uitzonderingen na lage aantallen. Toch is het ook bij deze soortgroepen leuk om te volgen wat er tijdens of vlak na de inrichting te vinden is in het gebied. Naast de gebruikelijke soorten leveren de pas geplagde delen, zandhopen, waterplassen en ogenschijnlijke rotzooi misschien de nodige nieuwe soorten op. Hierbij is het vooral zaak op de pioniersoorten te letten die gebaat zijn bij nieuwe, jonge situaties. Deze soorten zullen het nu extra goed doen en voor een deel ook weer verdwijnen na de inrichtingswerkzaamheden. Kortom, weer nieuwe natuuroitdagingen om zelf te pionieren. Uiteraard wel even uitkijken waar dit pionieren kan en mag.

**Knolrus: een typische pionierplant
op de afgegraven delen in de Onlanden**

Rietzangers, Futen en ganzen rond het Leekstermeer

door **René Oosterhuis**, Groninger Landschap

Op 14 mei 2010 hebben we (René en Henk Oosterhuis), met behulp van de kano, een broedvogeltelling uitgevoerd langs de oevers van het Leekstermeer. De telling was speciaal gericht op de Rietzanger en had als doel een beter beeld te krijgen van het aantal broedparen van deze soort in de rietkraag rond het meer. Half mei is de beste tijd om Rietzangers te tellen. De meeste vogels zijn terug uit hun overwinteringsgebieden en zijn volop aan het zingen in hun territoria. De weersomstandigheden op 14 mei waren gunstig. Het was weliswaar koud, maar windstil en slechts licht bewolkt. We zijn met de kano langs de gehele oever gevaren en alle zingende vogels zijn op een kaart ingetekend.

We hebben de Rietzangers rond het gehele meer aangetroffen. De hoogste aantallen zaten aan de noordzijde en de oostzijde. In totaal kwamen we op 102 zingende Rietzangers. Begin juni gaan we een tweede telling uitvoeren om te kijken hoe hoog de aantallen dan zijn. De resultaten van deze tellingen zullen nog worden verwerkt in een artikel over de Rietzanger bij het Leekstermeer.

Naast de Rietzanger was de kanotocht een uitstekende gelegenheid om alle territoria in kaart te brengen van de Fuut. In totaal hebben we 15 territoriale paren vastgesteld langs de oevers van het meer en in de mondingen van de verschillende

kanalen en vaarten. Dit lijkt veel, maar is slechts de helft van de circa 30 paren Fuut die er begin jaren zeventig rond het meer aanwezig waren (Bron: Flora en fauna rond het Leekstermeer, 1975, Stichting Milieubeheer Zuidelijk Westerkwartier).

Aan het einde van de telling hebben we een bezoek gebracht aan het eiland vlak voor Cnossen. Op dit eiland broedt al een aantal jaren een groep verwilderde boerenganzen (soepganzen). Ook dit jaar waren er weer soepganzen. Naar schatting zo'n 40 paar waren aanwezig op en bij het eiland. Naast de soepganzen bleken er meerdere andere ganzensoorten aanwezig te zijn: minimaal 4 paren Grauwe ganzen, een Indische gans, een paar Canadese ganzen, 2 paren Kolganzen en 2 paren Brandganzen. Van de Brandganzen weten we zeker dat er ook twee nesten met eieren waren (zie foto). Naast deze twee nesten met eieren, waren er nog verscheidende andere nesten met eieren, alleen konden we die niet koppelen aan een bepaalde soort.

Winter 2010 hakt erin

door **Wim van Boekel**

De strenge winter die achter ons ligt is niet ongemerkt aan de Onlanden voorbij gegaan. Een aantal diergroepen heeft het in de vorst- en sneeuwperiode zwaar te verduren gehad. Dit leidde tot grotere sterfte dan tijdens normale 'Hollandse' winters. Ook werden soms onverwachte voedselbronnen aangeboord.

Grootste verliezer van de afgelopen winter was duidelijk de Blauwe Reiger. Zelf vond ik meer dan 10 dode exemplaren in het Onlandengebied, terwijl dat er anders hooguit 1 of 2 zijn. In sommige gevallen was te zien dat ze van het ene moment op het andere waren

omgevallen van de honger. Ook Kokmeeuwen legden het loodje. Ik vond verscheidene exemplaren die gewoon niet meer wakker geworden waren, zoals op deze foto.

Opvallend was dat muizenjagers als Buizerd en Torenvalk blijkbaar minder moeite hadden met de kou en dikke sneeuwlaag. Er waren althans geen grotere aantallen dode roofvogels te vinden. Waarschijnlijk zijn deze jagers aan het zwerven geslagen om betere jachtgebieden te vinden. Muizen waren er trouwens tot ver in de winter nog te krijgen, als je af mag gaan op de vele sporen die in de sneeuw te vinden waren.

Toch zijn er aanwijzingen dat de muizenstand dit voorjaar behoorlijk laag is. Zo worden er Buizerds gezien die, uit noodzaak, op wormen jagen in de weilanden en is er relatief weinig activiteit van roofvogels en uilen te bespeuren in de Onlanden. Het muizenonderzoek met inloopvallen heeft dit voorjaar ook nog geen enkele Veldmuis opgeleverd. Volgens de deskundigen zou 2010 een goed muizenjaar moeten worden. De Veldmuis weet dus wat hem te doen staat.

De dooi bracht een grote sterfte bij vissen aan het licht. Het is normaal dat kou leidt tot sterfte, maar de grote hoeveelheid dode en stervende vis die zich in wakken en bij duikers ophoopte had ook een andere oorzaak. De dikke sneeuwlaag en het ijs hadden het zonlicht en de buitenlucht tegen gehouden, waardoor verbruikte zuurstof in het water niet genoeg aangevuld was door diffusie of door waterplanten. De afvoer van smeltwater zorgde vervolgens voor veel beroering in het zuurstofarme water. Opwervend bodemslib veroorzaakte verdere afname van het zuurstofniveau en dat alles leidde dus tot meer dode vissen. Het waterschap Noorderzijlvest heeft, op verzoek van de Hengelsportfederatie, de gemalen vaak wel wat rustiger laten draaien om de schade zoveel mogelijk te beperken.

Sommige dieren weten zich prima aan te passen aan de strenge winter. Zwarte

Kraaien wisten bijvoorbeeld nog eten te vinden in braakballen die door Buizerd of uil onder de paaltjes in de weilanden achter gelaten waren. Veldmuizen schilden heel wat pitrusbladen rondom af, zodat alleen de 'pitten' in hoopjes terug te vinden waren. En uiteraard was elk dier dat het niet haalde weer reden voor een bescheiden feestje voor anderen. Daarbij ging het er soms heftig aan toe, als meerdere Buizerds en Kraaien wilden profiteren van dezelfde dode Haas. Tja, als je honger hebt gelden de voorrangregels blijkbaar niet.

Groene glazenmakers redden

door **Jacob de Bruin**, Natuurmonumenten

In de Onlanden bevindt zich een populatie van de libellensoort Groene Glazenmaker. De populatie van enige honderden exemplaren bevindt zich in een aantal sloten langs de Groningerweg. De populatie is één van de grootste van Drenthe en Groningen. Het gaat hier bovendien om één van de meest bedreigde diersoorten van de Onlanden. De Groene Glazenmaker is zelfs Europees beschermd via de Habitatrichtlijn. Nederland heeft dus een bijzondere verantwoordelijkheid om deze soort te beschermen. Daar waar hij voor komt is extra aandacht nodig voor de bescherming en kunnen aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn. De overheid heeft de plicht om toe te zien op de handhaving van deze bescherming.

De Groene Glazenmaker is de enige libel in Nederland die de eieren in slechts één plantensoort afzet, namelijk Krabbescheer. In de bladrozetten van deze stekelige plant zijn de larven van de Groene Glazenmaker uitstekend beschermd tegen predatoren

als vissen en amfibieën. Een groot deel van de levenscyclus van deze libel brengt hij door als larve. Waterkwaliteit is dan ook zeer belangrijk.

De Onlanden worden momenteel ingericht voor waterberging. Dit zou betekenen dat het huidige leefgebied van de Groene Glazenmaker kan overstroomd worden met water vanuit het Peizerdiep. Uit onderzoek is gebleken dat de waterkwaliteit van het Peizerdiep niet geschikt is voor Krabbescheer. Sterker nog, het zou waarschijnlijk fataal zijn als het Peizerdiep in verbinding zou komen met de sloten waar de plant groeit. Het verdwijnen van de Krabbescheer zou het einde voor de Groene Glazenmaker betekenen.

Om deze bijzondere libel te behouden is er een werkgroep ontstaan met daarin vrijwilligers, de Vlinderstichting, de Provincie Drenthe Dienst Landelijk Gebied en Natuurmonumenten. Uiteindelijk is besloten om een aparte polder voor de Krabbescheer en Groene Glazenmaker te maken. Deze polder doet tijdelijk niet mee aan waterberging en krijgt een eigen waterhuishouding. Ondertussen wordt er hard gewerkt om het leefgebied van beide in de Onlanden te versterken. In 2010 wordt in bestaande sloten, met goede randvoorwaarden voor Krabbescheer, deze plant uitgezet. Vervolgens wordt in 2011 nogmaals een uitzetactie uitgevoerd in nieuwe petgaten. Als de Groene Glazenmaker zich heeft gevestigd op deze andere locaties zal de speciale polder eventueel kunnen worden opgeheven. Ook het bestaande leefgebied wordt verbeterd. De sloten zijn nu plaatselijk verland en Krabbescheer is hier nagenoeg verdwenen. Deze delen zullen gefaseerd worden geschoond. Zodat de Krabbescheer zich weer kan uitbreiden.

Er is een monitoringsprotocol opgesteld waarmee de ontwikkeling van Krabbescheer en de Groene Glazenmaker nauwlettend gevolgd worden. Natuurmonumenten gaat samen met de Vlinderstichting een cursus organiseren voor een aantal vrijwilligers die deze monitoring de komende jaren vorm gaan geven. Laten we hopen dat deze fantastische diersoort zich weet te handhaven in de Onlanden.

Wat een troep!

door **Wim van Boekel**

Iedereen die zijn of haar ogen een beetje open heeft tijdens het fietsen of wandelen in de Onlanden kent de treurige aanblik van weggegooide plastic flesjes, blikjes, chipszakken, McDonalds verpakkingen en wat al niet meer, langs de fietspaden en wegen. Helaas is vaak, maar lang niet altijd, de schoolgaande jeugd verantwoordelijk voor deze troep. Ik heb het genoeg zien gebeuren dat de leeggegeten chipszak achteloos op de weg of in het weiland gegooid wordt. De kinderen daarop aanspreken komt je op een schouderophalen (als je geluk hebt) of een grof antwoord te staan.

Gelukkig kan het ook anders. Twee leerlingen van het Augustinuscollege in de stad Groningen hebben in mei een groot deel van het Leekstermeergebied bij Roderwolde ontdaan van alle zakjes, flesjes, papieren, sigarettendoosjes, patatbakjes en ga zo maar door. Zij deden dat als invulling voor hun Maatschappelijke Stage (MaS), een onderdeel van het lesprogramma op hun middelbare school. Tijdens de stage doen de leerlingen vrijwilligerswerk dat een bijdrage levert aan de maatschappij. Dat kan op heel verschillende plekken en manieren: helpen in een bejaardenhuis of bij de voetbalvereniging, collecteren voor een goed doel en dus ook het milieu een handje helpen.

Onder persoonlijke begeleiding van voorzitter Herman Sips van Stichting Natuurbelang de Onlanden ruimden **Minke en Sibrich van Netten** de afgelopen maand ruim 50 kilo troep op in de omgeving van Roderwolde. Dankzij hun vrijwillige inspanning ziet de Onlanden er weer een stuk mooier uit. Meiden, bedankt!

Sommige dieren zie je zelden, omdat ze 's nachts actief zijn of een verborgen leven leiden. Gelukkig laten ook die dieren allerlei sporen achter in het veld, waardoor je weet dat er ze zijn. In de Nieuwsbrief belicht **Aaldrik Pot** van Staatsbosbeheer telkens een ander spoor.

Das in De Onlanden?

Als je geïnteresseerd bent in nachtdieren, zijn live waarnemingen zeldzaam. Gelukkig maken de sporen die de beesten achterlaten het werken aan nachtdieren een stuk gemakkelijker en ook interessanter. Zo ontdekte mijn Staatsbosbeheer-collega Roelof Blaauw onlangs een burcht van een Das in het Onlandengebied. Maar hoe zie je nu het verschil tussen een Dassen- en een Vossenburcht?

Allereerst zijn Dassen enorme gravers, dit in tegenstelling tot Vossen. Dassen brengen het hele jaar in hun burcht door en zijn dan ook bezig met een soort permanente verbouwing. Dit levert soms bulten zand op van enkele kubieke meters. Een Vos brengt een veel kortere periode door in de burcht. Vooral in de kraamtijd of bij extreme koude zoeken ze hun heil onder de grond. Het grondverzet is dan ook veel geringer en ligt vaak in een waaier voor de ingang van de pijp, in plaats van 'op bulten' zoals de Das. Bovendien is er bij Dassen meestal sprake van een diepe, haakse loopgeul richting de ingang van de pijp.

Een ander goed kenmerk om beide woningen uit elkaar te houden is de hoeveelheid troep rond een burcht. Een Vos sleept, vooral als er jongen zijn, veel kadavers naar het hol en laat de afgekloven resten liggen. Ook zijn er vaak uitwerpselen te vinden. Dassenburchten zijn over het algemeen erg schoon. Dassen poepen namelijk in een mestputje op enige afstand van de burcht. Er ligt hoogstens wat mos of bundeltjes Pijpestrootje voor de ingang van het hol. Dit gebruikt de Das als nestbekleding. Een Vos doet dit niet. Dus vind je nestmateriaal voor de ingang van de pijp, dan heb je vrijwel altijd met een Das te maken. In sommige gevallen zit er zowel Vos als Das op een burcht en is dit zoekbeeld wat minder goed bruikbaar.

Wil je helemaal zeker weten of je met Das of Vos van doen hebt, dan kun je ook naar prenten zoeken. Een prent van een Vos lijkt veel op de pootafdruk van een hond. Die van de Vos is alleen wat ovaler. Een Dassenprent is heel anders van vorm, 'platter' en langgerechter, (zie foto) en lijkt veel meer op die van een beer. Een Das heeft bovendien vijf tenen op een rij en niet vier in een meer ronde vorm, zoals bij de Vos het geval is.

De praktijk

Op een bepaalde plek in De Onlanden ligt een Vossenburcht waar mijn collega Roelof Blaauw geregeld een kijkje neemt. Dit voorjaar leek het erop alsof er behoorlijk wat meer zand was verzet. Als snel vond hij ook prenten op de burcht van een ander beest dan een Vos. De volgende dag hebben we samen de burcht nogmaals bezocht en we konden al vrij snel de conclusie trekken dat een Das zijn intrek in de burcht had genomen. Voor de ingang van een van de pijpen lag een opgerold pluk gras en er waren diverse prenten van een Das te zien. Een verder inspectie van de omgeving leverde geen aanvullende sporen meer op zoals haren aan prikkeldraad, snuit- en wroetputjes of mestputjes. Wel vonden we diverse door Vos uitgegraven muizenholen en slaapplaatsen van Reeën met grote hoeveelheden ruihaar.

Omdat we weten dat er veelvuldig langs de bewuste plek wordt gelopen, hebben we hondenbezitters gevraagd hun hond aan te lijnen in de buurt van de burcht. Uit ervaring weet ik dat Dassen het niet fijn vinden als er regelmatig honden op de burcht lopen te snuffelen. Meestal leidt dit tot snel vertrek van de Das. Om wat meer zekerheid te krijgen over hoeveel Dassen er in de burcht zaten, heeft Herman Sips een nachtcamera opgehangen. Deze speciale camera maakt filmbeelden zodra er een beest langs een sensor loopt. Helaas hebben we tot nu toe geen opnamen van de Dassen kunnen maken. Sterker nog, de burcht lijkt weer verlaten. Mogelijk dat de burcht door passerende wandelaars toch teveel werd verstoord.

Dat de Das juist hier opdook is wel opmerkelijk te noemen. De dichtstbijzijnde bewoonde burcht ligt in de buurt van Norg. Verder worden er in de buurt van Niebert/Nuis wel eens Dassen gezien of sporen gevonden, maar voortplanting is in deze buurt nog niet vastgesteld. Meestal zijn het, in tegenstelling tot veel andere zoogdieren, de vrouwtjes die aan het zwerven gaan op zoek naar geschikt territorium en partner. Dat ze daarbij enorme afstanden kunnen afleggen blijkt wel uit de Dassen die gevonden zijn in Lauwersoog en bij Delfzijl.

Hoe dan ook, permanente vestiging van Dassen in De Onlanden is op termijn niet ondenkbaar. Er is genoeg foerageergebied in de vorm van graslanden. Hier kunnen Dassen zoeken naar hun stapelvoedsel: regenwormen. Ook lijken er in het gebied en in de omgeving voldoende hoge zandkoppen waar een burcht kan worden gebouwd. In andere waterrijke gebieden zoals rond de Loosdrechtse plassen en de Gooise landgoederen kunnen Dassen ook prima uit de voeten...

Muggen in de Onlanden: overlast voorkomen

door **Jacob de Bruin**, Natuurmonumenten

In moerassen leven altijd muggen. Er zijn vele soorten muggen zoals steekmuggen, knutten, dazen, dansmuggen, etc. Het is het stapelvoedsel voor vleermuizen, vogels, vissen, libellen, etc. Soms kunnen muggen voor overlast zorgen in een woonomgeving in natte delen van Nederland. Tijdens het maken van de inrichtingsplannen voor de Onlanden is hier zoveel mogelijk rekening mee gehouden. Dat wil zeggen dat er voorkomen moet worden dat er plagen ontstaan van steekmuggen.

Muggenproblemen treden vaak op in situaties met zuurstofarm- en voedselrijk water. De muggen hebben het liefst geïsoleerde, droogvallende en voedselrijke wateren. Muggenlarven kunnen namelijk zuurstof uit de lucht halen en in (geïsoleerd) voedselrijk (troebel) water zitten geen of weinig predatoren.

Muggen hebben drie dingen nodig: water dat gebruikt wordt als broedplaats; een schuilplaats (bosjes) waar gepaard kan worden; en tenslotte eten in de vorm van bloed of nectar, want de mannetjes hebben nectar nodig en de vrouwtjes bloed.

Vanuit de schuilplaatsen gaan de vrouwtjes op zoek naar bloed. Muggen hebben hiervoor een handig hulpmiddel, want ze kunnen tot op honderden meters CO₂ uit de adem van mens en dier waarnemen. Onderzoekers zijn het niet helemaal eens over de afstand die de muggen afleggen van de schuilplaats naar het bloed. De afstand ligt in de orde van grootte van 60 tot 100 meter en hooguit 200 meter.

Van de steekmuggen is de Huissteekmug op het moment de meest talrijke in het Onlandengebied. Deze mug kan overlast opleveren in de zomer. De Huissteekmug heeft tussen maart-september ongeveer 5 voortplantingscycli. Deze mug zit niet alleen in moerassen maar ook in sloten, regentonnen, kruipruimten, vijvers, dakgoten en plassen (platte daken). De mug kan in korte tijd een cyclus voltooien en kan daardoor genoeg hebben aan een tijdelijke plas water op een plat dak.

De Moerassteekmug is de mug die profiteert van inundaties en droogval. Eieren worden aan oevers gelegd. Bij inundatie komen ze uit en kan er een plaag ontstaan. De Moerassteekmug kan vooral overlast opleveren in het voorjaar (mei). De larven zijn wel erg kwetsbaar voor predatie. Omdat de muggenlarf zeer veel opgegeten wordt, gedijt hij vooral goed in geïsoleerd water. In helder, wat dieper water zullen veel roofdieren zitten. Door in het moeras de lage delen met elkaar te verbinden ontstaat er open water waar deze roofdieren onderdeel uitmaken van het ecosysteem.

Natuurmonumenten probeert ook te zorgen voor een goede waterkwaliteit in de Onlanden. Hoe meer voedselrijkdom, hoe slechter de waterkwaliteit en hoe meer steekmuggen. Doorstroming kan de waterkwaliteit bevorderen. Doorstroming zorgt ook voor helderder water met een rijkere waterfauna, waaronder predatoren van muggenlarven. Daarnaast creëren we een centraal waterlichaam met diepere delen, zodat het systeem predatoren van muggenlarven bevat. Droogval zal plaatsvinden aan de randen van dit waterlichaam. Geïsoleerde laagten zullen we in verbinding brengen met het centrale waterlichaam. Tenslotte zullen we nog kijken naar de locatie van potentiële schuilplaatsen (paarbiotoop) en de afstand naar de bebouwing.